

Nr 94.

Af herr **Kjellén**, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om utredning af frågan om den politiska rösträttens utveckling till röstplikt.*

Sedan Riksdagen senast var samman, har det svenska folket för första gången gått till politiskt val med »allmän rösträtt», efter reglerna i 1909 års reform. Valutgången har i vida kretsar hälsats som »folkviljans genombrott», och äfven af Konungen tillagts den betydelse att den föranledt ett ministär- och systemskifte, till anpassning efter den presumerade folkviljans riktning.

Emellertid har den statistiska bearbetningen af detta allmänna val nu fortskridit så långt, att vi kunna se resultatet i siffrornas omutliga språk. Hvad vi där skönja, är i sanning värdt uppmärksamhet.

1.

En tvifvelaktig folkvilja.

Det var inalles något mer än 600,000 röstsedlar som upphämtades ur valurnorna, och af dem tillhörde 415,000 de bägge vänsterpartierna. Detta gör en aktningvärd majoritet på öfver 68 procent, eller mer än dubbelt mot högerns röster. Men huru ter sig denna majoritet, om den ställes inför den spegel som den själf till sin legitimation åberopar, nämligen den allmänna folkviljan?

Hela svenska folket räknade vid valtillfället något mera än 5½ miljon själar. Af denna samlade folkstock fanns ej mera än 1.35 miljoner eller icke fullt 25 procent, i röstlängderna. De, som vid själfva valet

bevakat sin rätt, utgjorde endast obetydligt öfver 1 miljon, eller något öfver 19 procent. De 600,000, som slutligen röstade, voro följaktligen endast 11 procent af folket — föga mera än hvar tionde svensk.

Detta innebär, att den i folkviljans namn segrande partikombinationen utgjorde $7\frac{1}{2}$ procent af hela folket, mindre än 31 procent af röstlängdernas numerär och *icke fullt 39 procent* af de verkligen röstberättigade. Äfven om vi fatta folkviljan i den inskränktaste mening, representerar segraren sålunda icke på långt när en majoritet däraf. Detta är statistikens belysning af vår nya regering på folkviljans grund.

Det måste vara något organiskt fel i ett system, som kan utlämna folkviljans höghet och makt till så billigt pris. Vi tänka då icke på den räkning som slutade på $7\frac{1}{2}$ procent; ty det kan här från början icke vara frågan om *hela* folkmassan, inklusive kvinnor och barn, hvilka i alla gamla fria kulturstater varit uteslutne från det rena statsarbetet. Hvad vi principiellt vilja komma till, är den *manliga* och *myndiga* folkviljan, efter de regler för politisk myndighet som lagstiftningen dragit. Men om vi då upphöja denna matematiska fjärdedel af folket till hel vid våra beräkningar, då faller det än skarpare i ögonen att här måste göras två stora afdrag: först för de i röstlängden upptagne, men vid valen icke berättigade 282,000, d. v. s. 21 procent, sedan för de fullt berättigade men ändock vid valurnorna osynlige 460,000 eller 34 procent. Kvar står för att representera denna reala folkvilja blott 45 procent, mindre än hälften.

Hvilka äro då de som betinga det första afdraget? Det är de, som genom pliktförsummelse i erläggande af påförda utskylder (de s. k. häftande) eller på annat sätt själfva försutit sin rätt i enlighet med lagens villkor och bestämmelser. Det är därför i sin ordning att afskilja äfven dem ur den praktiska statistiken och utgå från folkviljan som icke blott manlig och myndig utan tillika *ograverad*. Där sammanfaller folket till sist med den legala rösträttsmiljonen. Men då framstår det resterande afdraget i ännu starkare proportion, nämligen 43 procent. Den effektiva folkviljan växte verkligen upp öfver hälften, men icke mycket: blott 57 procent. Inom denna ram hade nu partierna vid 1911 års val att kämpa. Det var ju under sådana förhållanden icke praktiskt tänkbart, att något af dem ensamt eller ens i kombinationer skulle kunnat nå upp till verklig majoritet.

Den imponerande öfvervikt, som den vid valet mobiliserade vänstern lyckades vinna öfver den likaledes mobila högern, krymper således samman till en ohjälplig minoritet så snart segraren konfronteras med den verkliga folkviljan. Huru man räknar, bakom vår nuvarande rege-

ring och dess bärande stöd i Riksdagen står icke på långt när ens halfva det svenska folket.

Häraf följer nu gifvetvis icke, att valutslaget *måste* vara missvisande i fråga om den verkliga folkopinionen. Det är möjligt att den rätta folkviljan tagit sitt bo hos de 39 procent, som gjorde sin rättning till vänster. Det är blott skada, att vi icke kunna äga någon visshet därom, så länge vi nämligen icke hafva någon kännedom om meningarnes fördelning inom de 43 procent valmän som tego och höllo sig undan. Det är där folkviljans ännu olösta gåta gömmer sig.

Men om något är af nöden i en demokratisk tid, så borde det väl vara att ändtligen lösa denna gåta: alltså att skapa finare instrumenter än de nu brukliga för att utröna folkmeningens verkliga vindriktning — så att det icke längre finnes rum ens för en misstanke, att en minoritet kan usurpera rangen af folkvilja i detta land.

Det är redan antydt, att problemets lösning enligt min åsikt ligger hos de tiggande valmännen. Andra ha sökt lösningen annorstädes; i medverkan af de häftande, af kvinnorna, af yngre åldersklasser (21—25 år). Emot sådana förslag tala icke blott de allmänna synpunkter jag ofvan gjort gällande, utan äfven och framför allt hänsyn till öfverenskommelsen af 1909. Den hade karaktären af ett fredsslut efter ett 40-årigt krig; det synes då som en rimlig fordran, att fredsvillkoren hållas i helgd åtminstone någon tid, tills någon verklig erfarenhet vunnits af deras nytta eller skada. Det kan icke vara till det allmännas båtnad, att villkoren upprivas och striden blåses upp igen efter ett enda eller ett par experiment med den nya ordningen.

Från min sida kan alltså icke nu ifrågakomma något förslag att draga in nya väljaremassor på arenan, icke ens att rubba klausulen om häftningsstrecket: den hör med i fredsvillkoren 1909 och bör i skälig tid respekteras. Äfven från den sidan begränsar sig diskussionen till det sist anförda stora afdraget i valmanskåren, de 43 procenten af fullt kvalificerade väljare som icke läto sig afhöra vid valet. Kan man råda bot på deras förfall, då har man kommit så långt i renodling och framställning af folkviljan, som för närvarande bör anses möjligt och önskvärdt. Därmed rubbas i ingen mån 1909 års principer; tvärtom vill man undanröja praktiska hinder för dem och sålunda hjälpa till att utföra dem oförfalskade i lifvet. Här är nämligen icke fråga om att tillskapa en enda ny valman — man vill endast se till att alla, så vidt möjligt, äro på sin post, när historien på de stora valdagarne vill »aflyssna folksjälens» dess tanke- och viljeriktning.

II.

Ett naturligt streck.

Vi koncentrera nu uppmärksamheten på dessa massor af valmän, som icke infunno sig vid valet till vår Andra kammare år 1911. Det första föremål för eftertanke som då framställer sig är detta: var denna partiella strejk en tillfällighet, en säregenhet för valet i fråga, eller stå vi inför en konstant företeelse i det politiska lifvet? Statistiken lämnar intet tvifvel i den saken.

Hvad då först angår vårt eget land, så ligger svaret närmast i den tabell som inregistrerat det procentuella antalet *närvarande* vid föregående val. Liksom i vår sista beräkning härofvan räknas procenten endast af de fullberättigade, alltså med utelämnande af de häftande.

Valet 1893	landsbygden	37.5 %	städerna	61.8 %	riket	42.4 %
» 1896	»	40.6 »	»	63 »	»	45.3 »
» 1899	»	35.5 »	»	56.8 »	»	40.3 »
» 1902	»	41.7 »	»	63.6 »	»	47.2 »
» 1905	»	44.7 »	»	65.5 »	»	50.4 »
» 1908	»	57.4 »	»	70 »	»	61.3 »

Man ser ett stadigt framskridande, endast afbrutet af den påfallande nedgången 1899; men ännu 1908 — då stegringen var särskildt påfallande efter den ifriga agitationen — återstod på landet 42.6, i städerna 30 och i det hela 38.7 procent valberättigade, sedan mönstringen vid valurnorna skett. Valmanskåren befanns alltså delad ungefär efter det s. k. »gyllene snittet», och endast den större delen inställde sig.

Denna tabell tillhör »streckets» försvunna dagar. Man hade väntat, att den allmänna valrätten skulle verka stimulerande på valmanskåren, så att valet 1911 skulle visat en ännu starkare frekvens än äfven 1908. Ett förebud i annan riktning gaf emellertid statistiken öfver de första landstingsmannavalen efter nya ordningen 1910, där det inregistrerades 50.6 procent deltagare på landsbygden, 51.4 i städerna, 50.7 för riket som helhet, alltså jämnt och nått pluralitet bland valmännen — och detta efter en för våra förhållanden oerhörd agitation! Icke kunde dock röstskalans kvarstående gradering ensamt åstadkomma den mäktiga verkan, att i det allra närmaste hälften af valmännen satt hemma.

Det var därför i grunden knappast öfverraskande att vid valet

1911 finna ett nytt *fallande* liksom 1899. Vi hafva redan antecknat slutsiffran, efter statistiska byråns nyligen afslutade undersökningar: 57 procent, en nedgång på 4.3 procent från 1908 års motsvarande tal 61.3. Det befinnes vidare, att detta slutresultat framkommit ur ett medeltal af 55.5 på landsbygden och 63 i städerna. Detta vill säga, att intresset i städerna sjunkit ännu mera än på landet. Valmanskären i stad tyckes nu klufven efter det gyllene snitt, som 1908 bestämde totalbilden; medan totalbilden nu nära öfverensstämmer med förhållandet på landsbygden 1908.

Insätta vi äfven 1911 års slutresultat i serien, med direkt afseende på procenten *frånvarande*, erhålla vi följaktligen denna tabell:

Valet 1893	landsbygden	62.5 %	,	städerna	38.2 %	,	riket	57.6 %	,
» 1896	»	59.4	»	»	37	»	»	54.7	»
» 1899	»	64.5	»	»	43.2	»	»	59.7	»
» 1902	»	58.3	»	»	36.4	»	»	52.8	»
» 1905	»	55.3	»	»	34.5	»	»	49.6	»
» 1908	»	42.6	»	»	30	»	»	38.7	»
» 1911	»	44.5	»	»	37	»	»	43	»

Vid en enda blick finner man, att de frånvarande först 1905 för riket och 1908 för landsbygden *understego* de närvarande i antal, och att de ännu närma sig hälften af de röstberättigade på landet, medan de i städerna endast 1908 sjunkit under tredjedelen.

Men huru siffrorna i detaljer växlat: med stora vakanser har man alltid måst räkna. Förhållandet 1911 i detta afseende är inget undantag, utan gammal pröfvad regel.

Nu kan man alltid med en viss sanning säga, att resultatet skall bättra sig under den allmänna rösträttens system, i samma mån de nya väljaregrupperna hinna att sätta sig in i sina rättigheter och deras betydelse. Men om någon inbillar sig att denna utveckling skall reducera den framhållna felkällan till en oväsentlighet — så att vi nu kunna slå oss till ro och låta tiden arbeta för oss — då behöfves endast en hänvisning till ett land, som har större erfarenhet af saken än vårt: den allmänna rösträttens moderland, Frankrike. Där har det visat sig, att under den tredje republikens mansålderlånga regim valen i allmänhet balanserat med en restprocent emellan $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ af valmanskären. Det har äfvenledes klart framstått, att fenomenet ingalunda är stadt i naturligt aftagande: kurvan går upp och ned kring ett medeltal, som snarare ökas än minskas.

Själfva faktum återfinnes öfverallt i hithörande statistiker — vi räkna då endast med sådana länder, där man infört den allmänna rösträtten utan att tillika, genom särskilda anordningar, sörja för dess effektivitet. Vid 1906 års val till Danmarks folketing var strejkprocenten öfver 30, vid det samtida valet till Finlands landtdag nära 30, vid följande års val till Norges storting ej mindre än 42 (för de bägge sistnämnda fallen är att märka, att kvinnorösträtten där nyss tillkommit). Slutligen lär oss Tysklands statistik, att vakanssiffran där alltid öfverstigit 30 ända till 1887 års val och ännu en gång 1898, att den ännu 1903 var fullt 24, men att den vid valet 1907, under rent exceptionella omständigheter, på en gång sjönk ända ned till 15.3 — mindre än hvar sjätte valman, sannolikt det gynnsammaste resultat som öfverhufvud någonsin vunnits utan särskilda anstalter.

Lägga vi dessa erfarenheter samman, så framstår följande schematiska resultat beträffande den allmänna rösträttens praktiska effekt. Ungefär två tredjedelar af valmanskåren (67 procent) bildar vid valurnorna liksom en fast stam, som normalt inställer sig. Därefter finna vi ett fluktuerande lager på öfver en tiondel af massan (procenten mellan 67 och 80); där söka partierna sina värfvade förstärkningar. Återstoden, en femtedel af hela kåren (80—100 procent), synes immun för alla arbetningar; det är de fasta *valstrejkarnes* kategori.

Erfarenheten har således fullständigt jäfvat den oreflekterade förutgången, att den allmänna rösträtten automatiskt utfaller folkviljan. Hon låter sig icke framföras i frihet, all folkupplysning och partidressyr till trots. Sedan alla juridiska streck bortfallit, kvarstår ett *naturligt* och *organiskt streck*, som måste ha sina rötter i själfva den mänskliga naturen eller den samhällsliga strukturen; icke fixt som lagens utan variabelt efter omständigheterna, icke en linje som de moderna riksgrensarna utan en zon som de primitiva — men därbakom bo borgerliga hedningar, som hafva lagen och ändå icke göra hvad lagen innehåller!

Det är ett nytt, hemlighetsfullt, segt och obevekligt streck. Det hjälper föga att partierna mobilisera mot massan på andra sidan: det kan hända, att hela bytet efter månadslång agitation med uppbyggande af en energisk viljas alla resurser i tal och tidningar, program och prospekt, annonser och reklamer af alla slag — det kan hända, att hela bytet blir några få fattiga själar! Resten synes utrustad med en alldeles särskild motståndskraft. Folkviljan, då hon sträfvar till uttryck vid de politiska valen, synes alltså ha krafter att bekämpa, som ligga djupare

än att de kunna bringas i dagen genom aflägsnande af laga hinder och tillsättande af agitatorisk energi allena.

Nästa steg i undersökningen leder oss då in i området bakom det naturliga strecket, för att söka en orientering bland de medborgerliga grupperna där. Vi måste lära närmare känna de krafter, som spjärna emot folkviljans rena uttryck, om vi öfverhufvud vilja upptaga en kamp mot dem.

III.

Valstrejkarne.

Den företeelse, på hvilken jag nu i motionsväg velat fästa Riksdagens uppmärksamhet, är sedan länge föremål för liffig diskussion i främmande länder. Det finnes redan en rik litteratur därom (se bil. 1); jag har refererat hufvuddragen däraf i min afhandling om »allmän röstplikt» i tidskriften *Det nya Sverige 1911*, till hvilken grundligare utredning jag här en gång för alla hänvisar.

Icke minst dryftad är frågan om orsakerna till att så stora delar af väljarskarorna regelbundet lämna sin rätt obegagnad.

Redan från början är det klart, att dessa skolkare och strejkare äro af två skilda slag: frivilliga och tvungna. De förra återhållas endast af subjektiva anledningar, beroende af deras egen vilja; de senare däremot af objektiva omständigheter, som de ej kunna behärska. Vi mönstra först de senares leder.

Där se vi då en brokig skara med mer eller mindre laga förfall: *sjuke* och *invalid*, som af rent fysiska skäl icke kunna komma till valurnan, eller *åldringar* som icke örka stå i kön — vidare personer som hindras af *annan medborgerlig plikt*, såsom till militärtjänst inkallade, åtskilliga statens järnvägs- och postbetjante — slutligen af arbete eller tillfälliga anledningar *från hemorten bortavarande*, såsom handelsresande, storsjöfiskare och sjömän, säsongarbetare i jordbruk eller industri, turister, flyttande o. d. Gemensamt för dem alla är, att de af någon yttre anledning ha svårt eller omöjligt att infinna sig i vallokalen. Därför bör till denna kategori också räknas mindre bemedlade och *afsides boende* inom valkretsen, för hvilka en inställelse vid valurnan skulle betyda särskildt stora materiella offer af tid eller pengar.

Vi låta nu den andra kategorien passera revy: valflyktingar som icke kunna uppvisa något laga alibi och hafva intet att skylla på utan-

för sig själfva. Dessa äro af mera skiftande slag, och bevekelsegrunderna kunna vara alldeles motsatta.

Sålunda bilda *pessimister* och *optimister* hvar sin klart utpräglade grupp. De förra ha uppgifvit striden i modlöshet öfver föregående nederlag, deras enda tanke är »hvad tjänar det till», och så stanna de hemma, alldenstund folk i allmänhet har en viss motvilja mot att sitta där de bespottade minoriteterna sitta. De senare äro tvärtom invaggade i säkerhet genom föregående framgångar, deras tanke är »det går bra ändå», deltagandet i valet tyckes dem vara en öfverflödsgärning som de kunna bespara sig. Här saknas icke allmänsinne å någondera sidan, men det saknas den plikttrogna energi som alltid vakar för att bevara en seger eller reparera ett nederlag.

Nära hopplöshetens representanter komma *räddhågans*, som icke heller sakna intresse för det allmänna, men frukta att visa det af hänsyn till personlig fördel eller risk: de vilja ej stöta sig med en förman, en fordringsägare, en vän, men ej heller rösta mot sin öfvertygelse, och så blir hemmasittandet deras trygga medelväg. På en helt annan sida finna vi *principfasthetens* män, som icke återfinna sina egna åsikter i någotdera partiprogrammet och icke vilja välja mellan onda möjligheter; det kan sålunda hända, att hela klasser demonstrativt utebli af ovilja mot själfva författningsformen, såsom Frankrikes monarkister och Italiens klerikale. Icke långt därifrån se vi de *fin känslige*, som stötas tillbaka af oväsendet vid valurnorna och det politiska lifvets afvigssidor öfverhufvud; måhända har det gått därhän, att politiken synes dem som ett rent hinder för rättvisa och heder, hvadan de med ovilja vända sig bort från denna demoralisationens skådebana och allt hvad därtill hörer.

Om vi hittills kunnat hos de olika grupperna förutsätta ett allmänsinne, som blott icke kunnat komma till sin rätt, möta vi slutligen en stor skara rent *likgiltige*, i hvilkas själar enskilda intressen alldeles förkvävt den aktiva medborgarandan. Äfven här finnas dock stora schatteringar: från den slöa okunnigheten, som icke känner sina politiska rättigheter eller deras bruk, och bekvämligheten, som öfverhufvud icke vill göra sig besvär, ända till den forcerade verksamhet, som icke tycker sig ha någon tid till öfvers för det politiska bråket, enär hvarje stund är så dyrbar för den privata gärningen. Det är inom denna grupp vi äfven finna det tysta arbetets män, som fatta sin lifsuppgift så att de äro trogna i de små sysslorna, och låta andra sköta politiken, utan ärelystnad eller farhågor för egen del, emedan de äro beredda att taga den goda dagen som den onda. Detta är »de stilla i landet», de fridsamme, de specifikt *partilöse*; och deras tal är utan tvifvel stort.

På sådant sätt har den vetenskapliga analysen upplöst valstrejkarnas massa i dess olika beståndsdelar. Synpunkten är här psykologisk, och beräkningarna äro gjorda a priori. Praktisk politik vill gärna ha en solidare grund att bygga på, och en sådan kan endast statistiken skänka. Lyckligtvis ha vi just för vårt land numera en sådan statistik i hand, och äro följaktligen i stånd att justera förhandsberäkningarna med svensk erfarenhet. Vår Statistiska Centralbyrå har nämligen bearbetat materialet från senaste val äfven ur denna synpunkt: upprättat tabeller, där vi valkrets efter valkrets kunna mönstra de röstberättigade och de röstande efter yrken, såväl absolut i positiva tal som relativt till yrkets hela medlemssiffra inom kretsen. Ur dessa tabeller är det ju lätt att afläsa strejkprocenten för de olika yrkesgrupperna. Materialet är ännu icke utgifvet på tryck, men genom byråns benägna tillmötesgående är jag i tillfälle att redan nu begagna mig däraf för denna undersökning.

Det skulle gifvetvis taga allt för mycket rum att här återgifva resultatet för alla valkretsar och yrkesgrupper. Det torde icke heller vara af nöden för att komma till hållfasta slutsatser. Jag har därför nöjt mig med att beräkna först strejkprocenterna för det hela samt grupperna »hemmansägare» och »arbetare» inom samtliga (rena eller blandade) landtvalkretsar, vidare procenterna för en del andra, mera framträdande yrkesgrupper inom vissa, för rikets olika förhållanden representativa landtkretsar, därtill liknande procenter inom de rena stadsvalkretsarna, d. v. s. våra stora och några af våra medelstora städer, och till sist slutprocenterna för samtliga yrkesgrupper utan afseende på lokala skiljaktigheter. Beräkningarna återfinnas som bilagor 2—5. Den första af dem tager sikte på de största sociala motsatserna, nämligen de egentliga bönderna, som utgöra landsbygdens fasta garde, och industriarbetarna, ty gruppen »arbetare» utesluter torpare, drängar och »öfriga jordbruksarbetare», hvilka bilda särskilda grupper för sig. Den andra tabellen vill tjäna med stickprof från olika landsändar, och den tredje likaledes för de större städernas hithörande förhållanden, medan den sista ger schematiska tal för det hela tillika med positiva siffror.

Bland de många intressanta, och delvis måhända öfverraskande, resultat, som skymta ur dessa tabeller, må här först framhållas den *ringa strejkprocenten hos lägre tjänstemän*, som är gemensam för land och stad. Nästan undantagslöst visar sig denna grupp bland de stora grupperna vara den mest intresserade och påpassliga. Vidare är iögonfallande den *höga procenten för arbetarne i städerna* samt för *jordbrukets småklasser* (torpare, drängar, öfriga jordbruksarbetare) på landet. Men

det största intresset faller på förhållandet mellan bönder och industriarbetare, hvilka grupper hvar för sig innefatta omkring 150,000 röster eller $\frac{1}{4}$ af hela antalet. Man ser, hur det växlar efter landsändarne, än öfver än under medeltalet. Procenten frånvarande hemmansägare varierar från föga öfver 28 (Älfsborgs S.) till nära 66 (Norrbottens N.) och blir i medeltalet 40.3; för arbetarne svänger pendeln mellan under 30 (Västmanlands V.) och fullt 66 (Gotland) och stannar till sist på 43. Det finns trakter, såsom Kalmar län, där hemmansägarefrekvensen vid valurnan är nära nog i banko öfverlägsen arbetarnes; och det finnes andra bygder, såsom Värmland och Bergslagera, där ett motsatt förhållande äger rum (om också icke lika utprägladt). I det hela skall man med särskild förvåning finna, att *föga mer än hälften* af dessa politiskt bärande samhällsklasser infann sig vid valurnorna 1911.

Äfven efter denna statistiska undersökning återstår ju mycket att utreda, innan fullt ljus faller öfver våra närvarande valstrejkares sociala fördelning. Men redan nu framstår ett resultat öfver alla andra: variationen efter samhällsklasser är icke mycket stor. De bidraga alla, utan allt för märkbara skiljaktigheter, till strejkmassan. Visserligen är skillnaden (i bil. 5) stor mellan å ena sidan folkskollärare och godsägare, där strejkareprocenten knappt når 19, och å andra sidan sjömän och fiskare, där procenten (af naturliga skäl) närmar sig 72; men dessa grupper spela kvantitativt ingen roll. Däremot är det påfallande, att de mäktiga klasser, som man vant sig att betrakta som de mest utpräglade flygelriktningarna, skilja sig så pass litet från hvarandra i ifrågavarande afseende.

IV.

Valstrejkens politiska innebörd.

Af hittills förebragt utredning synes i förstone framgå en ganska bestämd och betydelsefull slutsats äfven i politiskt afseende, nämligen att valstrejkarnes massa icke väsentligen skiljer sig från den aktiva valmansmassan beträffande partifördelning.

Vid närmare betraktande och eftersinnande lär man dock här få göra en reservation, för *socialismens* räkning. Redan företrädet för gruppen »lägre tjänstemän» torde möjligen peka i den riktning, att socialismen har en relativt liten kontingent bland de frånvarande. Kunde man upplösa gruppen »arbetare» i socialistiskt organiserade och fria, skulle man säkerligen också få se, att de förre för sig ha en vida fördelaktigare

siffran än gruppen som helhet. Det ligger ju i sakens natur, liksom det öfverensstämmer med den allmänna erfarenheten, att en högre organisation garanterar en lägre strejkprocent; men intet parti opererar med så väldisciplinerade trupper som socialismen. Inom dess leder torde de ofvannämnda psykiska faktorerna — pessimismens modlöshet så väl som optimismens säkerhet, den individuella självständigheten, räddhågan, finkänsligheten och likgiltigheten — utöfva det minsta inflytandet gent emot den nästan religiöst färgade solidaritetskänsla, som bjuder partiets menige att göra sin plikt mot partiet.

Socialdemokratien måste alltså vara det parti, som lider minst af det naturliga strecket. Dess kadrer äro redan nu bäst fyllda. Ett sänkande af strejkprocenten måste då också ha den politiska betydelse, att de borgerliga partiernas aktiva procent stiger; såsom erfarenheten äfven bekräftade vid det tyska valet 1907, genom socialisternas tillbakaträngande. Bakom det naturliga strecket, bland de frånvarandes massa, ha *de borgerlige sin stora reserv* — liksom socialisterna ha sin bakom häftningsstrecket.

Nu gör man klokt i att icke allt för mycket lita på detta resultat. Förhållandena kunna växla efter tider och land; det saknas icke heller direkta exempel på socialistiskt intresse för förslag att utrota strejkprocenten. I det stora hela förhåller sig emellertid socialdemokratien mest kallsinnig mot dylika reformer; i dess press skall man också oftast finna uttryck af förakt för valstrejkarne, såsom »efterblifne» och oförtjände af uppmärksamhet. Det ligger blott allt för nära till hands att här igenkänna den självviskt intresserade, som dömer i egen sak öfver dem som stå honom i vägen. Sätillvida kunna vi i dylika domar se reflexen af det faktiska och för socialisterna medvetna förhållandet, att det närvarande tillståndet med sitt naturliga streck utgör ett *premium åt socialismen* på öfriga partiets bekostnad. Detta är också allmänna omdömet i litteraturen, äfven om afvikande meningar icke alldeles saknats.

Men äfven om denna slutsats skulle innebära en öfverdrift eller ett rent misstag: ett är säkert, nämligen att det närvarande tillståndet gynnar *partiväsendet* som sådant. Bakom strecket befinna sig nämligen — såsom den psykologiska analysen uppenbarar — icke blott försumliga partimän, utan äfven de partilöse. Och det är all anledning att antaga, att de bilda hufvudparten. Samtidens främste statsvetenskapsman, LABAND, lägger hufvudvikten härpå: »valstrejkarna», säger han, »äro ingalunda de politiskt indolenta, utan just de besinningsfulla och moderata elementen, hvilka sätta ett passivt motstånd mot de extrema partiernas upphetsande talemän.» När nu dessa element saknas vid valurnorna,

så måste den representation, som framgår ur valen, blifva ensidigt kalkerad på de utpräglade partisynpunkterna inom den allmänna opinionen. Det är som ett ansikte, där högra och vänstra sidorna blifvit framhäfda i onaturlig proportion; de förbindande dragen komma icke till sin rätt. Men en sådan bild är falsk. Det blir icke folkviljan, icke nationens verkliga ansikte, utan en mer eller mindre grof karrikatur däraf. Den allmänna rösträtten, lämnad åt sig själf vid valurnorna, sträfvar att belöna partienergien utan afgörande afseende på den verkliga folkmeningen. Den premierar partiviljan i stället för att renodla folkviljan.

För partimännen till höger och vänster skall detta utan tvifvel snarast framstå som en fördel och vinst. De ha nämligen icke sinne för någon annan förtjänst i detta stycke än den som triumferar i socialismens »solidaritet», de döma alltså skarorna på andra sidan som mindre-värdiga redan på grund af denna pliktförsummelse. För den rene partimannen är den partilöse alltid en förargelse och en styggelse. För statsmannen ter sig saken tilläfventyrs annorlunda. Från hans synpunkt torde de partilöse beteckna ett omistligt element i den lugna samhällsutvecklingen. Och då ligger det nära till hands att vilja tillgodogöra utvecklingen detta element äfven vid representationens bildande, som dämpare på partikampens vreda vågor.

Vi behöfva härvid ingalunda utgå från någon antagen öfverlägsenhet på de strejkandes sida. Det är lätt att i deras massa urskilja kategorier, som man tycker sig fullkomligt kunna undvara. Men är det annorlunda inom de röstandes långa köer? Kan någon förneka, att äfven där mindre-värda krafter trängas med de värdiga — osjälfständiga skaror, som försas fram som »valboskap» af sina inpiskare, själfviska element, som sakna all tanke bortom den egna andelen i köttgrytorna, besittare som klänga sig fast vid dem, och icke-besittare som vilja armbåga sig fram till dem? Tror man verkligen, att de röstande alltid representera den större insikten, fosterlandskärleken, ansvarskänslan eller ens det större intresset? Det är alldeles säkert, att det finnes ondt och godt på bägge sidor om det här ifrågavarande strecket, och det är alldeles utsiktslöst att söka bedöma, om de »bättre» stå innanför eller utanför. Vi veta blott ett: att *bägge delarna höra med i nationaliteten*. Och därmed äro vi inne på den principiella sidan af saken, som väger ännu tyngre än den praktiska.

I själfva verket är saken redan afgjord och diskussionen afslutad i och med den allmänna rösträttens accepterande. Ty allmänna rösträtten själf betecknar *personlighetsprincipen* »på andra sidan om godt och ondt», i direkt åsyftad motsats mot *kvalifikationsprincipen* »af godo». Att här återkomma till värdesynpunkterna är alltså detsamma som att

vilja rifva upp grunden för ett redan fattadt beslut. Det är icke längre frågan om godt eller ondt, vackert eller fult, i nationens typ; det är frågan om typen själf, som ett faktum. Nationen skall representeras sådan den är — inom antagna begränsningar — och det är lika ologiskt som det är lönlöst att vilja komma med någon ny moralisk eller intellektuell sortering sedan man bannlyst själfva tanken på ett urval. Har man en gång accepterat den monarkiska principen, så har man bara att ta konsekvensen, de dåliga kungarna liksom de goda; sammalunda med demokrati. Synpunkten godt eller ondt försvinner inför den enda synpunkten: *legitim* eller ej. Äfven folkviljans historia har sina falska Dmitrier och Sebastianer. Dem vilja vi ej veta af. Men vi ha nu sett, att den allmänna rösträtten, lämnad åt sig själf, icke ger tillräckliga garantier emot sådan usurpation. Det är demokratiens egen klara princip, som här är i fara för sitt verktyg.

Gifvetvis innebär ett sådant betraktelsesätt ingen kapitulation inför utvecklingens blinda makter, allraminst i ett statsskick som på konstitutionellt vis bevarar sin monarkiska princip vid sidan af den demokratiska. Men om äfven monarkiskt sinnade kunnat acceptera den senare principen för representationens räkning, så är det därför att de ha förtroende till sitt folk som sådant. De äro ej blinda för dess svagheter, men de tro, att dessa skola elimineras bort i det hela, och ur brytningen mellan godt och ondt i folksjälén alltså utfällas ett resultat, som är framtidsdugligt på samma gång som det är nationellt. Men om detta skall kunna ske, så är det ock en uppenbar förutsättning att *alla* de element, som öfver hufvud ansetts förtjäna afseende, också komma in i den nationella degeln, ur hvilken folkviljan skall framgå vid valen. Vi ha icke varit med om att frigöra folkviljan ur fjättrarna af ett lagbestämmt, medvetet och förnuftigt urval för att sedan vilja utlämna henne åt ett nytt, beroende på slumpen eller agitationen. Det är nationen själf — den manliga, myndiga och ograverade — som vi vilja se och höra: i sin helhet, utan nya, mer eller mindre oberäknliga afdrag. Och då den allmänna rösträtten ensam icke förmår bringa dess röst till fulltonigt uttryck, så återstår att utbygga densamma med ditåt syftande, kompletterande bestämmelser.

Således, icke blott ur den praktiska synpunkten att tillsätta partiutvecklingen en broms, utan framför allt af principiella grunder — som ett rent *korollarium af valrättens allmänlighet* och ett *korrektiv mot folkviljans förfalskning* — önska vi särskilda anstalter för att föra äfven de tredskande och flyktande valmännen till val. Vi utdraga därmed endast en i demokratiens själf inneliggande konsekvens, hvarförutan den förr eller senare urartar till *demagogiens* farliga villa eller rena humbug.

V.

Botemedel mot valstrejken.

Sedan vi alltså funnit valstrejken vara ett ondt, se vi oss nu omkring efter botemedel, hvarvid de olika motiverna till strejken gifvetvis kunna påkalla olika kurer.

Nu är från början klart, att valfrekvensen sammanhänger med folkets allmänna upplysning och medborgerliga bildning öfverhufvud samt alldeles särskildt med dess intryck af sin författning, såväl i allmänhet som i de delar hvilka speciellt röra valen. Författningens demokratisering bör i och för sig bringa denna barometer i höjden, enär den sammanfaller med maktens egna lockelser. Stigning verkas vidare af *direkta* val, enär de ge valmännen en starkare känsla af uppnådda resultat än indirekta; af *listval*, enär de stimulera intresset mera än enmansval; af *slutna* val, enär de skydda de räddhågade mot risken af att deras röstande blir bekant; af *fria* val, enär de ge principmänniskorna större utrymme än stickval. I de länder, som sakna *proportionella* val, plägar man rekommendera dem äfven ur denna synpunkt, enär de böra framlocka pessimisternas kategori; de sätta ju ett värde äfven på massor af röster, som skulle vara utan all betydelse vid majoritetsval.

Vidare ligger gifvetvis mycken vikt på valens anordnande till tid och rum, så att deltagandet blir möjligast bekvämt för valmännen. Ju lämpligare tid på året och dag i veckan man statuerat, desto större blir själfklart frekvensen. Enkla anordningar af vederbörande myndighet kunna sedan vid tillfället spela en stor roll; exempelvis att man i storstäderna ställer om ett tillräckligt antal vallokaler, så att köbildningen icke blir afskräckande stor. Här och där har man också tänkt på att underlätta kommunikationen med vallokalen genom fria resor. Sörja sedan partierna för goda program och dragande namn, så torde alla allmänna försiktighetsmått vara iakttagna.

Lagstiftaren, hand i hand med de administrativa myndigheterna och partiledarna, har således mångahanda tillfällen att på ett slags hygienisk väg motarbeta valstrejker. Men man må ej undra på, om dessa generella medel i praktiken visat sig otillräckliga. Där djupare psykologiska motiv eller rent personliga hinder föreligga för inställelse, där hjälper det föga att bara jämna vägen till valurnan eller öfverhufvud aflägsna hämmande inflytelser. Det tarivas yttermera hjälpmedel af positivt och rent tekniskt slag, direkt siktande på skarorna bakom det naturliga strecket.

Här framställer sig nu först tanken på *votering medelst fullmakt* (fransmännens »vote par procuration»); men då den premierar agitationen och inbjuder till missbruk utan att bevara hemligheten, har den rönt föga sympatier vare sig i vetenskapen eller lagstiftningen. Helt annorlunda förhåller det sig med den *skriftliga voteringen* (»vote par correspondance»). Den är väl vitsordad i litteraturen, den finnes delvis i Schweiz och Norge; den står på dagordningen i Frankrike sedan decennier; den fördes fram i vår litteratur af FLODSTRÖM 1899, i vår parlamentariska historia af ÖDMAN 1902, och den slog principiellt igenom hos oss 1908, då Riksdagen beslöt en *skrifvelse (nr 137)* om utredning, »huruvida och under hvilka villkor undantag må kunna göras från den i 24 § R. O. gifna bestämmelsen, att rösträtt ej må utöfvas af annan än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning». Motionären tänkte därvid på sådana valmän, som inom riket »på grund af sjuklighet, militär tjänstgöring eller annat laga förfall» voro uteslagna från vallokaler eller också »af resa eller vistande utomlands» förhindrade; som representant för Bohuslän hade han alldeles särskildt dess sjömän och storsjöfiskare i minne. För dessas räkning rekommenderade han rösternas insändande per post, under vissa försiktighetsmått, till valförrättaren.

I historiskt sammanhang med den stora rösträttsreformen har således i vårt land ett steg tagits af den ena statsmakten i direkt syfte att kurera valstrejkens onda. Skola vi då nu lägga armarna i kors och afvakta frälsningen efter Kungl. Maj:ts tågordning? Detta beror naturligtvis på den föreställning vi göra oss angående det tagna stegets kurativa omfattning. Efter vår föregående analys är det utan vidare klart, att det nu ifrågavarande botemedlet siktar blott på den *ena* hufvudkategorien därinom, den objektiva, omständigheternas slafvar och martyrer. Där är det utan tvifvel effektivt, men därutöfver räcker det ej. Det hjälper dem som vilja, men icke kunna. Det har ingen betydelse för dem som kunna, men ej vilja. Den sidan af problemet står olöst kvar.

Äro vi i stånd att afgöra, huru dessa kategorier numerärt förhålla sig till hvarandra? Frågan är svår, men vi kunna dock få någon ledning af utländsk erfarenhet. I Frankrike skattas massan af dem som äro frånvarande på grund af yttre förfall till 10 procent af hela valmanskåren; men däri ingår en osedvanligt stor mängd handelsresande och säsongarbetare. I Belgien har man trott sig kunna uppskatta motsvarande procent till 4 à 5. Det finns ingen anledning att antaga den i Sverige afsevärdt större. Beräkna vi alltså 5 procent af valmans-

kåren för denna kategori, så återstå hos oss efter det sista valets siffror 38 procent — nästan två valmän på fem.

Det är alltså den ojämförligt största delen, som står oberörd af denna bot. Problemets hufvuddel är kvar. Hvar skola vi söka lösningen för den?

På dessa tankevägar har man kommit till ett tredje botemedel, som synts innebära det afgörande, allomfattande svaret, och som därför fått en plats bland samtidens eröfrande reformidéer. Det är den *lagstadgade röstplikten* (»vote obligatoire»).

VI.

Röstplikten som eröfrande tidsidé.

Vi inregistrera först summariskt den nya idéns strider och segrar i främmande länders lagstiftning.

Den allmänna röstplikten inträder i den europeiska kontinentens historia samtidigt med rösträtten själf, såtillvida som vi i en af petitionerna till den franska nationalförsamlingen 1789 finna rösträtten framhållen som en »helig plikt». Sammanhanget visar sig äfven däri, att röstplikten icke kom under egentlig diskussion förrän den allmänna rösträtten brutit igenom, hvilket som bekant får räknas från och med februarirevolutionen 1848.

Under den andra republiken i Frankrike framkommo nu 3 parlamentariska förslag till organisering af rösträtten som plikt. Vid den tredje republikens grundläggning gjordes 4 liknande försök, och åren 1880—1905 ha sett åtminstone 10 motioner i de franska kamrarna om denna sak. Att det oaktadt intet resultat ännu utfällts ur den lifliga diskussionen, kan till dels bero på traditionella fördomar (se nedan s. 22), till dels på själfva trängseln på reformbanan, där man därjämte arbetar på att organisera rösträtten själf i proportionell eller professionell väg; men det har ock klara realpolitiska grunder i fruktan för element, som genom den allmänna mobiliseringen skulle komma fram i obekvämskvantitet: i republikens äldre dagar monarkister, nu väl snarare klerikaler.

Liknande hänsyn lägga sig i Italien starkt i vägen: fruktan för klerikala statfiender å ena sidan, republikanska å den andra. Föröfrigt står Italien ännu långt ifrån den allmänna valrätten, hvars införande sålunda alltjämt är reformvännernas hufvudmål. Icke desto mindre har

röstplikten dryftats ganska lifligt i den italienska litteraturen sedan 1890-talet, och i december 1910 var den, samman med allmänna rösträtten, mogen för en kunglig proposition, som dock gick om intet i början af 1911.

Den anglosaxiska världen har mera intresse för den kvinnliga rösträtten än för den manliga röstplikten; dock lära (enligt tidningsnotiser) förslag om röstplikten i senare tider framkommit såväl i den australiska staten Viktoria som i Kanada. I Förenta staterna har reformen haft åtminstone en framskjuten förespråkare, nämligen guvernör HILL, som uttalade sig därför i sina budskap till staten New Yorks representation 1889 och 1890, med den påföljd att motioner gjordes och saken diskuterades, fast utan resultat. Liknande förslag ha äfven framkommit i andra amerikanska stater.

Vända vi oss nu till Tyska riket — hvars representation, som bekant, olik Preussens hvilar på allmän rösträtt — så finnas äfven här intressanta fakta att anteckna, om också ännu intet resultat hunnit afsetta sig i lagstiftningen. I denna rikt komplicerade partivärld var det socialdemokratien som först grep tanken på röstplikt; sålunda innehåller Gothaprogrammet 1875 i första punkten af fordringarna på statsförfattningen »allmän, lika, direkt val- och stämmorätt, med hemlig och *obligatorisk* röstning vid alla val och voteringar i stat och kommun». Redan i Erfurt 1891 slopades emellertid ordet »obligatorisk», och partiet vände i stället sina förhoppningar till proportionella val. Däremot upptogs tanken på valplikten nu af högerens vänstra (antibyråkratiska och anti-semitiska) flygel, det »tysk-sociala reformpartiet» 1895, och det återfinnes alltjämt såväl på dess efterträdares (»tyska reformpartiet») program 1906 som på den s. k. »tysk-sociala gruppens» (inom Ekonomiska föreningen) 1905; formuleringen lyder i bägge programmen »valrättens utvidgning till valplikt». Som reformens parlamentariska målsman uppträdde LIEBERMANN VON SONNENBERG upprepade gånger mot slutet af 1890-talet med motioner i Riksdagen.

Vi komma nu till stater, där röstpliktens idé på allvar slagit igenom. Med förbigående af ansatser i förfluten och närvarande tid (ända bort till Bulgarien och Mexiko) möta vi här först republiken Schweiz. Rösttvånget, eller rättare inställelseplikten, är här gammalt vid de folkfester, som äro förbundna med de allmänna stämmorna i de kantonen där folket omedelbart utöfvar suveräniteten. Men äfven i en del kantonalförfattningar med representativ form finna vi lagstadgadt rösttvång (åtminstone vid referendum): främst S. Gallen sedan 1835, vidare Zürich 1869, Thurgau 1870, Aargau 1871, Schaffhausen 1876, på visst

sätt äfven Graubünden och kanske ännu flera. Äfven till själfva förbundsförsamlingen har man ifrågasatt det, senast vid årsskiftet 1910—11, ehuru där ännu utan resultat.

Ett ännu större och klarare exempel, det första bland moderna monarkier, ger oss Belgien. Sedan 1831 mångenstädes ansedt som det konstitutionella mönsterlandet, framstår detta land för andra gången som de moderna idéernas bärare, då det (ministären BERNAERT) år 1893 vid öfvergången till allmänna rösträtten tog den obligatoriska röstplikten med, i författningens art. 48. Från denna tid kunna röstpliktens anhängare datera idéns genombrott, liksom den allmänna rösträttens från 1848.

Under den tid, som sedan förflutit, har röstplikten redan vunnit tvenne stora segrar, bägge under samma år 1907. Den ena är i Österrike. Först genom detta års lagstiftning ställdes här andra kammaren helt på allmän valrätts grund, och åter gick lagstiftarens tanke omedelbart till konsekvensen valplikt; dock blott så tillvida, som den nya valordningen i sin § 4 öfverlåter åt de särskilda kronländerna att bestämma i saken. Rätten togs genast i anspråk och bragtes innan årets slut till förverkligande i 6 länder (Nedre och Öfre Österrike, Salzburg, Vorarlberg, Mähren och Schlesien), med öfvervägande konservativa landtdagar — reformen var här framförd (af LUEGER) å det »kristligt sociala» partiets vägnar, som ett direkt schackdrag mot socialismen. Den andra eröfringen är Spanien. Den allmänna rösträtten fanns där sedan 1890, och det var för att råda bot på den därmed följande korruptionen som högern (MAURA) i en ny vallag (art. 2) insatte röstplikten för alla val och valmän. —

Denna mönstring ger alltså *fyra* stora exempel på framgång för den nya idéen, däraf *tre* konstitutionella monarkier af tillnärmelsevis svensk typ, nyligen omvända till allmän rösträtt; i detta sammanhang ha två af dem direkt beslutat sig för röstplikten.

Det är således här icke frågan om något akademiskt hugskott blott eller en tom fantasi. Det gäller en praktisk reform som är »en marche», ställd på dagordningen i många stater och redan införd i lagstiftningen i stora kulturländer — en fullt modern och aktuell politisk tanke, täflande med den kvinnliga rösträttsfrågan om samtidens intresse, på visst sätt en konkurrent till densamma, och lyckligare så till vida som den redan räknar ojämförligt större eröfringar i lagstiftningen.

VII.

Röstplikten i praktisk lagstiftning.

Det följer härnäst att efterse valpliktens organisering i de respektive författningarne samt tilläfventyrs spåra dess verkningar.

Är det en laga plikt att möta i val, så måtte den upprätthållas genom laga straff. Därför nöjer sig den moderna lagstiftningen icke med att platoniskt förklara rösträtten för en medborgarplikt, såsom understundom skett i äldre författningar, utan tager konsekvensen och statuerar straffrättsliga påföljder af försummelsen.

Detta är gifvetvis problemets svåraste sida. Lagstiftningen måste vid utmätningen af straffen taga hänsyn till de egenartade och ömtåliga förutsättningarna. Det är en alldeles ny straffrätt, som syftar till största möjliga grad af afskräckning med de möjligast lindriga medel. Man måste nämligen räkna med en opinion, som ännu icke vant sig att betrakta felen som fel, och följaktligen äfven med risken att få hela massor samtidigt på de anklagades bänk. Straffen böra vara milda och dock effektiva, kraftigt förebyggande och dock icke hårdt vedergällande. Det är intet under, att diskussionen blifvit synnerligen liflig på denna punkt.

Vissa linjer ha dock redan utfällt sig ur utvecklingen på området. Sålunda äro gifvetvis kropps- och frihetsstraff från början uteslutna. De straffarter, som återstå och fått rum i lagstiftningen, äro dessa fyra: *varning, affischering, böter* samt *borgerlig degradation*, närmast i form af rösträttens suspension. Den belgiska straffrätten (1894 års vallag, art. 220—223) känner dem alla, den spanska (1907 års vallag, art. 84, 85) alla utom varningen, eljest synes man endast praktisera bötesstraffet. Inom litteraturen har man få sympatier för varningsstraffet, och om affischeringens effektivitet äro meningarna delade. Den positiva diskussionen rör sig således öfvervägande om de bägge sistnämnda straffarterna.

Man tyckes i teorien vara tämligen ense om att göra böterna proportionella till debetsedeln, då ju strejkarna kunna vara att finna inom alla slags förmögenhetskretsar. Detta tillämpas ock i den spanska vallagens art. 84, så att man får böta 2 procent af kronoskatten (eventuellt därtill 1 procent af innehafvande lön af det allmänna intill nästa val). Vanligen se vi dock i lagstiftningen endast fixa belopp med små latituder; ofta förbluffande små siffror, såsom 1—3 francs för första resan i Belgien eller ända ned till 15 centimer i Schweiz.

Förlusten af rösträtten åter kan som straff i förstone synas skäligen beskedligt, för att icke säga ologiskt, då det vändes mot folk som själfva i handling suspenderat den; är icke detta, som någon sagt, att straffa icke-rökaren genom att förbigå honom vid kringbjudandet af cigarrer? I litteraturen är man numera tämligen enig i att ogilla detta resone-mang; SPIRA, hvars arbete »Die Wahlpflicht» 1909 är det främsta inlägget emot hela reformen, skattar denna påföljd som den verksammaste af alla. Och säkerligen med rätta, ty det är icke nog med ambitionsverkan, det är också meningen att straffet skall ha praktiska följder af besvärande slag. Äfven om man icke med vissa författare vill gå ända därhän att fråntaga den tredskande äfven familjerättsliga befogenheter (t. ex. att kunna bli förmyndare), så ligger det i sakens natur att den politiska rösträttens förlust drager med sig äfven den kommunalas, vidare den politiska valbarhetens, vittnesgillhetens och motsvarande medborgerliga förtroenden. Slutligen kan det gå så långt som i den spanska val-lagens art. 84, att man mister kompetensen till alla offentliga uppdrag; hvadan i detta land för dem regelbundet fordras en attest om fullgjord röstplikt (art. 85).

Naturligtvis böra icke alla dessa verkningar inträda på en gång. Upprepade försummelse måste tydligen kräfva strängare påföljd än den första. Straffen böra alltså vara graderade. Vid utmätningen af denna skala gå emellertid meningarna åter mycket i sär. Det belgiska systemet räknar 4 grader: första resan 1—3 francs böter eller varning, andra 3—25 francs, tredje affischering, fjärde rösträttens suspension i 10 år. Det österrikiska schemat har endast böter, stigande inom ramen 1—50 kronor. Det spanska har först affischering och böter, sedan degrada-tionen. Man ser, hur uppfattningen af de olika straffens skärpa växlar — en divergens, som naturligtvis får anses ha sina rötter i själfva folk-lynnena.

En viktig fråga för lagstiftaren är också den om de *laga förfallen*, då man ju icke kan undgå att taga hänsyn till de mycket växlande omständigheterna vid skyldighetens fullgörande, tillika med andra inver-kande omständigheter. Sålunda är en åldersgräns föreskrifven i Spanien (70 år) och ställvis i Schweiz (60 år). Den spanska lagen, som här är vidlyftigast, har också statuerat en del s. k. inkopatibiliteter eller dispen-ser från skyldigheten på grund af ämbetsställning (prästerskapet, häradshöfdingar, åklagare i egna distrikt). Till röstpliktens organisation hör slutligen också en del mera rent tekniska detaljer (frågan om rätt åkla-gare, om forum, om vad, m. m.), som här kunna förbigås. —

Vid slutet af denna undersökning om den nya idéns faktiska

genombrott framställer sig den frågan, om den i praktiken visat sig effektiv. Så kort tid erfarenheten omfattar, synes den verkligen ha till fullo bejakat detta.

Det starkaste utslaget finna vi i Belgien. Medan det sista valet efter de gamla reglerna hade öfver 16 procent strejkare, sjönk denna procent vid det första valet efter röstplikt (1894) till 5, hvaraf åter 4 ½ procent ansetts ha laga förfall, och har vid de följande valen stått på 6—8 procent. Man kan naturligtvis dra i tvifvelsmål om röstplikten ensam kunnat denna kraftiga verkan åstadkomma, då ju andra gynnsamma faktorer (den allmänna rösträtten själf, söndagsvalen, fria resor) samtidigt inträdt, men att tillskrifva dessa andra faktorer *hela* förbättringen är lika godtyckligt. I hvarje fall ha vi att inregistrera ett för röstpliktens anhängare mycket tillfredsställande faktum.

För Schweiz äro resultaten mera sväfvande, men tala under alla förhållanden om ett välgörande inflytande. Man har beräknat, att de röstande i valplikt-kantonerna utgöra 84—69 procent af valmännen, i de andra 61—39 procent; d. v. s. ingen af de senare hinner i detta hänseende så högt som den sista i raden af de förra.

För Österrike känner jag tillsvidare endast valet 1907, men det bereder samma tillfälle att jämföra valkretsar med och utan tvånget, och jämförelsen ger i själfva verket det klaraste erfarenhetsbevis som vi tillsvidare äga. Skillnaden är nämligen påfallande: i kronländer med valplikt deltog i medeltal 93 procent af valmännen, medan därutanför procenttalen voro i medeltal endast något öfver 81.

Sådana erfarenheter om institutets utbredning och verksamhet ge en fast grund, då vi nu gå att diskutera själfva principen.

VIII.

Röstplikten i teori och princip.

Vi ha utgått ifrån valstrejken som ett ondt och kommit till röstplikten som dess botemedel. Det händer emellertid, att kuren själf kan vara farligare än sjukdomen. Frågan om röstpliktens fördelar och nackdelar bör därför undersökas i och för sig, innan vi kunna vara öfvertygade om att stå vid problemets lösning.

Nu skola vi verkligen höra röster, både i litteraturen och den parlamentariska debatten, som på allvar påstå valplikten vara ett ännu större ondt än strejken. Det är en bullersam kör, där den ene talar i

munnen på den andra. Skola valmännen »gå upp till valurnan mellan poliser», säger den ene, då kan det icke bli någon välsignelse med rösten. Det kan hända, frukta andra, att de i ren desperation öfver detta tvång sluta sig till samhällsfienderna. En sådan lag, yttrar SPIRA, liknar »en fältherre som inrangerar desertörer och marodörer i lederna»; en ärlig folkvilja kan icke vinnas på detta sätt, genom att påtvinga de obeslutsamma en mening — det blir en ny förfalskning, på samma gång det innebär ett våld på den fria öfvertygelsen.

Afkläda vi nu dessa tankar deras frasöfverdrag, och reducera vi dem till deras kärna — med fränskiljande af det tanklösa nedblickandet på strejkarnas »mindrevärdighet» (ofvan s. 12) — så framstår den rena individualismens ståndpunkt. Det är för *frihetens* skull, som man vill afsvara all beblandelse med idén om valtvång. Den synes utgöra ett ingrepp i frihetssfären och bör förty afvisas, hvilka förtjänster den eljest må ha.

Det förvånar icke att finna denna tankegång särskildt i Frankrike, de »mänskliga rättigheternas» fädernesland. För vår tid och germanska öron ljuder en sådan kritik underligt antikverad. En tid, som på fullt och obarmhärtigt allvar börjat reflektera t. o. m. på ett allmänt rusdrycksförbud, kan icke ha så mycken respekt för den enskildes frihet att skolka från sina medborgerliga uppgifter. Den moderna staten nalkas individen med vaccinationstväng redan strax efter hans entré i världen, med obligatorisk skolundervisning i mera framskridna barnaår, med värnplikt i ynglingaåren, med skatteplikt, vittnesplikt o. s. v. i manna-åldern — hvarför skulle den rygga tillbaka när det gäller, en enstaka gång på årtal, hans medverkan att bilda en sann och oförfalskad folkvilja? Staten generar sig icke heller: i alla länder drar den vissa gränser kring rösträtten, utestängande barn, brottslingar, fallenter o. s. v. Men om detta kan gå för sig utan att såra friheten, då lär det icke vara värre att ge de ograverade valmännen en laga påstötning på valdagen.

I själfva verket torde det numera öfverallt utanför Frankrike och den rena demagogien vara erkänt, att rösträtten till sitt väsen är något helt annat än en privat egendom, med hvilken man kan förfara efter behag. Eller vill någon gå med på den oundvikliga konsekvensen af detta betraktelsesätt, att röster skola få öppet *utbjudas till salu*? Det torde icke behövas någon mera bevisning för att klara upp den saken.

Hemligheten är, som hvarje djupare eftertanke måste skönja, att rösträtten i sin grund är ett offentligt *uppdrag* till det allmännas tjänst. Denna högre syn på saken erkännes i själfva verket vid hvarje val-tillfälle i den agitatoriska frasen: kom ihåg, att valets utgång kan bero

på din röst! Vi kunna tillägga: landets väl eller ve kan sedan i riksdagen komma att bero på dens röst, som blef vald genom ditt afgifna eller underlåtna votum! Huru kan då rösträtten vara en privatsak? Den är det sannerligen ännu mindre än religionen. Valrätten är en offentlig rätt; och »all offentlig rätt», säger BLUNTSCHLI, »är tillika offentlig plikt; rättsinnehafvaren är förpliktad att utföra rätten». Icke minst inom den moderna socialismen möter man liknande åskådningar, såsom i den engelske arbetsledaren JOHN RAMSAY MACDONALDS formulering »en rättighet är möjligheten att fullgöra en skyldighet».

Nu är det visserligen sant, att denna princip icke må öfverspännas. Folken skulle icke ha offrat så mycken kraft och så mycket blod för den allmänna rösträtten, om den syntes dem som en plikt allena. Det är redan häraf klart, att ett privat moment ingår i rösträtten, och det ligger i öppen dag hvar det sitter: rätten betecknar *makt*. Därför är jämförelsen med skatte- och värnplikt icke alldeles träffande, alldenstund i dem inga omedelbara inslag af personlig förmån synas ingå. Äfven jurymannaupdraget, som valpliktens utländska anhängare med förkärlek upptaga till jämförelse, är i detta hänseende icke fullt analogt. Sätillvida ha de författare rätt, som i rösträtten se både publika och privata element. Men hvad det vid denna undersökning kommer an på, det är icke att påvisa frånvaron af de senare, utan att påvisa närvaron af de förra. Kan man öfverhufvud konstatera ett statligt intresse här, då följer statens rätt till uppsikt och kontroll af sig själf, äfven om detta intresse icke bestämmer *hela* rättskaraktären.

Sammanhanget ligger nu klart. Folken sågo till en början i rösträtten endast en källa till makt för individerna och grepo följaktligen girigt därefter i liberalismens namn. Med högre utveckling följer insikten att *makt föder ansvar*. Betecknar rösträtten makten, så betonar röstplikten ansvaret. Därför är röstplikten, praktiskt sedt, en senare idé i historien. Den tillhör ett mera utveckladt stadium. Men principiellt hänger den samman med rösträtten som avfigsidan med framsidan på samma medalj. Inför en hög medborgaranda kunna de icke mera skiljas åt: rätten att med röstsedeln inverka på sitt lands öde framstår då som en klar plikt tillika, alldeles så som plikten att med geväret värja landet i nöd visar sig på samma gång vara en rätt.

Att organisera denna moraliska plikt till juridisk, blir således ett utvecklingskraf på ett högt kulturfolk i demokratiens tidevarf. Nu invänder man, att tvånget dock icke kan drivas längre än till *inställelse* vid valtillfället: staten kan icke tvinga valmannen att besluta sig för en viss kandidat. Sanningen i denna anmärkning torde få erkännas;

här går gränsen; staten kan icke hindra valmannen att nedlägga en blank sedel i urnan. Men staten kan sörja för att denna frestelse blir så liten som möjligt; och det sker måhända allra säkrast genom statue-
rande af *proportionella val* (med en fri grupp). Där medger äfven SPIRA, att motståndarnes främsta vapen är slaget dem ur händerna. Det pro-
portionella valsättet, säger han, är »det pris för hvilket äfven jag skulle kunna besluta mig för röstplikten»; och på ett annat ställe yttrar han, att röstplikten »logiskt kan tänkas» endast som korollarium till detta
valsätt.

Efter detta återstå endast en del praktiska betänkligheter med afseende å institutets svårighet att effektivt organisera, farhågan för allt för stora hopar att bestraffa o. d. — invändningar, som ju icke behöfva annat svar än en enkel hänvisning till de moderna stater, som faktiskt redan fått bukt med svårigheterna och finna sig väl däraf. Detta är lagstiftningens sak, och den bör icke vara mindre öfverkomlig i det ena landet än det andra, om blott principen befinnes i öfverensstämmelse med folkens rättsuppfattning.

Fältet torde nu vara fritt för en bokföring och sammanfattning af den nya reformens fördelar.

Som en speciell sådan af icke ringa praktisk betydelse har man ofta framhållit den garanti, som härmed räckes partierna att utan allt för sträng inpiskning få de sina under sina fanorna. Deras *kostnader* för agitationen skola ju alltid i någon mån *minskas*, om staten själf sörjer för valmännens inställelse.

Sådana meriter väga emellertid ringa gent emot hufvudsaken, att vi här ändtligen funnit det eftersträfvade skyddet för folkviljans legitimitet. Den allmänna vinsten af valstrejkens kurerande kommer här till de speciella af botemedlets art. Och denna vinst är mycket mera än teoretisk blott.

För den enskilde medborgaren betyder det ett kraftigt *led i hans uppfostran* till medvetenhet om politiska rättigheters höghet och ansvar: en värnplikt kring den representativa idén, som är ett modernt statsväsens hjärta.

För Riksdagen betyder den icke blott den *ökade auktoritet*, som följer af vissheten att ha nationens verkliga flertal bakom sig, utan också den därmed *ökade tryggheten mot upplösning* af kronan.

För staten betyder den en praktisk garanti, att *inga farliga stämningar gömma sig* i valstrejkens tystnad: endast i förbindelse med röst-

plikten blir rösträtten alltså den »säkerhetsventil» som realpolitikern där förväntar.

För samhället slutligen är röstplikten ett löfte om sansad och lugn utveckling, i och med att den verkar som *sordin på partisträngarna*. På denna viktiga punkt må ännu en anmärkning få plats mot ett närliggande missförstånd.

Vi ha häröfvan sett, att sant moderata element stå bakom det frivilliga strecket. Det är icke tvifvel om, att de partilöses hela skara flytt undan dit just för att undkomma striden. Det kan synas grymt att rycka dem tillbaka från dessa vinklar och vrår; men i själfva verket är det en *fanflykt*, och måste som sådan behandlas. Samhället behöfver dem i striden, som garanti att stridens hetta icke må öfverstiga en dräglig temperatur. Naturligtvis skulle sedan med röstplikten följa sträfvanden af partiagitationen att söka sina bytén äfven bland dessa partilöse; och i förstone blir man därför kanske benägen att ge de kritiker rätt, som säga att röstplikten endast tjänar att utlämna äfven reserven åt partisplittningen. Skulle så förhålla sig, då komme man visserligen ur askan i elden. Men invändningen är kortsynt. Det är sant, att röstplikten skall drifva äfven de partilösa i partifällorna; betraktar man nu dessa fällor som en gång för alla uppförda, då är det visserligen sannolikare att de förutvarandes hetsighet skall smitta de nykomnas moderation än tvärtom. Men förutsättningen är grundfalsk. Partierna äro föränderliga, anpassningsförmåga ligger i dess natur. Veta de sig stå inför en stor procent valmän, som vilja freden och förlikningen framför allt, då *taga de hänsyn till dem före valet*; då moderera de därför sina program, då bygga de nya fällor. Eller också uppstår ett helt nytt parti, som har moderationen själf till program.

Det är så som röstplikten verkar återhållande på extrema partiriktningar och lugnande i samhällsstriden. Som rättsinstitut afser den, likt t. ex. den juridiska ministeransvarigheten, mindre att direkt bota än att förebygga det onda. I verkligheten skall den ge priset åt den politik, som sätter samhällsfred och arbetsro i högsätet. *Rösträtt utan röstplikt urartar allt för lätt till maktutöfning utan ansvarskänsla*. Rösträtten ensam blir därför lätt ett verktyg för *revolutionära* kastningar; röstplikten tjänar *evolutionens* stora och stilla gång på samhällsdjupet.

Vår allmänna undersökning är till ända. Det rättsinstitut, som här behandlats, har gamla anor inom vår västerländska statsordning och synes alltmera tråda i förgrunden. Vi ha sett detsamma nyligen i trenne moderna stater följa den allmänna rösträtten i spåren, man

frestas att säga som skuggan följer ljuset. Vi ha studerat detta sammanhang äfven i dess praktiska nytta och nödvändighet. Institutet har slutligen visat sig hvila på fasta och demokratiska principers grund. Det kan här icke bli tal om reaktion: reformen ligger i vinden.

Det är på tiden, att äfven vårt folk börjar taga del i en utveckling, som utanför våra landamären redan hunnit afsätta betydande resultat i praktisk lagstiftning. Vårt intresse i representationsfrågan har hittills endast gått på bredden, vi syfta till extensiva lösningar, den kvinnliga rösträtten har därför på sina håll framstått som den naturliga fortsättningen och afslutningen på detta reformtidehvarf. Det är tid att observera, att det finnes en annan, en intensiv lösning, siktande icke på *kvinnorätt* utan på *mannaplikt* — den därtill hugade obetaget att tänka sig dem bägge förenade i en slutlig och allsidig lösning, där plats finnes äfven för kvinnans rätt och plikt.

Men frågan är först och främst nationell. Principiella förtjänster och utländska exempel räcka ännu icke till full rekommendation för en reform i alla land; den måste tillika pröfvas ur de nationella förutsättningarna. Innan öfverhufvud röstplikten kan sättas i fråga i vårt land, måste följaktligen ytterligare undersökas, huruvida några särskilda förhållanden i svensk statsordning och rättsuppfattning eller svenskt partilif göra den för oss särskildt lämplig eller olämplig.

IX.

Förutsättningar för röstplikt i Sverige.

Då FLODSTRÖM 1899 framställde tanken på skriftlig omröstning i vårt land, snuddade han äfven vid tanken på röstplikt, men afvisade den genast såsom »förmodligen icke lämplig för våra förhållanden». Det är denna fråga, som nu här skall något närmare undersökas.

Först och främst måste då fästas stark uppmärksamhet vid det faktum, att den allmänna rösträtten kommit till oss med *proportionella val* i följe. Vi känna redan betydelsen häraf: där minoritetsmeningar kunna komma till sin rätt vid sidan af majoritetens, där bortfaller den mest berättigade anmärkningen mot röstplikten, nämligen att den skulle tvinga samvetena eller resultera i blanka sedlar allena. Vi ha också sett reformens argaste vedersakare villig att nedlägga motståndet inför denna kombination (ofvan s. 24).

Nästa faktum af betydelse är *1908 års riksdagsskrifvelse*, som erkänner behovet af de frånvarandes röster och riktar sig emot den ofri-

villiga valstrejken. Därmed är i själfva verket det afgörande steget taget utöfver ännu gällande bestämmelser, och röstplikten börjar framstå som ett enkelt supplement till redan vidtagna anordningar — slutakten i en process som sedan är anhängiggjord.

Vidare måste det anses som en gynnsam förutsättning att den *passiva valplikten*, eller skyldigheten att mottaga mandat, redan existerar i svensk rättsordning. Beträffande vår Andra kammare har den fått uttryck i riksdagsordningens § 21, som omgärdar friheten till afsägelse med laga gränser; afsägelsen är således en statsaffär och ingen privatsak. Sammanhanget kommer skarpt till synes i SPIRAS resone-mang på ett ställe, där han som skäl mot den aktiva röstplikten anför att den borde ha mandatplikten till konsekvens; då vi redan anammat konsekvensen, så borde det möta dess mindre hinder för oss att taga utgångspunkten. Äfven en annan konsekvens, som SPIRA tyckes anse absurd, ha vi i Sverige redan accepterat — om icke i positiv lag så dock i det allmänna medvetandet som ett moraliskt imperativ — nämligen *riksdagsmannens plikt att bestämma sig och afge votum* i hvarje föreliggande riksdagsfråga. Men om svensk rättsuppfattning således räknar med riksdagsmannens voteringsplikt uppe i kammaren och riksdagskandidatens mandatplikt nere i valkretsen, då framstår valmannens väljareplikt vid sin valurna ur en ny synpunkt som ett supplement till det redan bestående — den fasta underbyggnaden i ett system hvars tvenne öfre våningar redan blifvit hjälpligt uppresta.

Det vill således redan från början synas, som om röstpliktreformen hos oss skulle ligga i ett, tekniskt sedt, särdeles gynnsamt läge. Anläggga vi nu en rent politisk synvinkel, så blir resultatet icke annorlunda. Å ena sidan ha vi icke här i landet några främmande, med statens bestående form absolut missnöjda och för statsenheten sålunda farliga elementer, af det slag som Frankrike har i sina »monarkister», Italien i sina »klerikaler», Ungern i sina »nationaliteter» — skulle man tilläfventyrs finna våra socialister intaga en närmelsevis liknande ställning, så är det ju också påfallande att reformen skulle gagna just dem minst, alltså relativt skada dem, som vi härofvän med tämlig klarhet torde ha sett (s. 10 f.). Å andra sidan lär väl ingen kunna förneka eller förbise, att partisplittningen i allmänhet hos oss nu börjat antaga en elakartad skärpa. Vår i sig själf enhetliga nation klyfves numera så djupt af densamma, att man redan hört talet om de »tvenne nationerna» eller »raserna» på samma svenska grund. När det gått därhän, då kommer ofärd snart, om icke utvecklingen hejdas. Därför ha vi också på senare tiden hört allt starkare rop om samhällsfred och försoning uppstiga liksom ur folk-

själens djup. En sådan fridsröst är äfven denna motion, på samma gång den inriktar sig på en realpolitisk reaktion mot de söndrande krafterna. Det är röstpliktens karaktär af vågbrytare mot partistormarna, som här träder i förgrunden. Där stormen går vildast, där behöfs vågbrytaren bäst. Taga vi sikte härpå, då lära vi icke kunna betvifla, att reformen är för oss lika välbehöflig, som den är väl förberedd i yttre omständigheter.

Vid jämförelse med de stater, som redan antagit valtvånget, faller som ännu en betydelsefull omständighet i ögonen vårt lands stora utsträckning och glest boende befolkning, hvarigenom mer än vanligt svåra hinder uppkomma för en verklig samling vid valurnorna. Detta inverkar på vårt problem så till vida, som det ur ännu en synpunkt visar tvånget särskildt angeläget hos oss, där svårigheterna till inställelse och förty frestelserna till strejk ofta måste vara särskildt stora. Men på samma gång börja blickarna nu riktas på svårigheterna för omedelbar praktisk lagstiftning på området.

Det är själfallet, att lagstiftaren icke bör kasta nya plikter på medborgarne utan att samtidigt se till i hvilken mån deras uppfyllelse kan underlättas. Här ligger det direkta sammanhanget mellan den obligatoriska röstningen och tanken i riksdagsskrifvelsen 1908, den skriftliga voteringen. De äro icke konkurrerande, utan samverkande lösningar af ett och samma problem. Röstningen per post ägnar sig nämligen att undanröja de svåraste stöttestenarna för röstpliktens allmänna utöfning. Men när skall denna lättnad inträda? Det kan dock icke statueras fullständig valfrihet för valmännen. Här möter således lagstiftaren uppgiften att uppdraga en gräns mellan sådana fall, då tvånget får tillgodoses på skriftlig väg, och sådana, som skola anses fortfarande fordra personlig inställelse.

Den urskiljningen är ganska invecklad och kräfver mycken eftertanke. Blott ett par anmärkningar därom torde här kunna göras. Gifvetvis bör den personliga inställelsen kvarstå som regel. Som en första grund till frikallelse därifrån och hänvisning till postvägen synes naturligt erbjuda sig — i tillämpliga delar — de fall som grundlagen nu upptager som laga skäl till afsägelse, således äfven det tillryggalagda 60:e lefnadsåret, hvilket vi i Schweiz (ofvan s. 20) funnit statueradt som gräns för själfva valplikten. Men vidare borde rätten till skriftligt förfarande tillkomma äfven sådana valmän som ha särskildt lång väg till valstället; efter ett exempel i Mährens vallag 1907, som åtminstone för resande fordrar 25 kilometers alibi. Detta är en ny följd af våra säregna geografiska omständigheter.

Sedan alltså en laga gräns uppdragits emellan dem, som få skicka sitt votum med posten, och dem, som måste personligen öfverlämna det, tarfvas ett nytt laga skifte mot dem, som böra vara befriade från allt tvång. Det är uppenbart att i båda fallen möta åtskilliga praktiska frågor, som kräfva en sorgfällig *utredning*. Man må blott icke lägga röstpliktreformens anhängare hela detta besvär till last — det mesta däraf *ligger redan på regeringens arbetsbord* i följd af riksdags-skrifvelsen 1908.

Ett nytt utredningskapitel, som faller helt på röstpliktreformen, är däremot det straffrättsliga. I en fråga som denna, där lagstiftaren främst måste lita till folkambitionen, måste straffarter och straffgrader bli föremål för en särskildt ingående undersökning hos hvarje folk, med afseende på dess speciella karaktär. Utländska exempel ha här ännu mindre betydelse än eljest, äfven om de gifvetvis äro nyttiga att känna. Utan att föregripa en sådan fackmässig undersökning må äfven i detta stycke ett par antydningar här få rum.

Säkerligen har lagstiftaren hos vårt folk att räkna med en starkt utvecklad ambitionskänsla. Man visste det fordom, då man dömde syndare att »sitta i stocken» inför allt kyrkfolkets åsyn. Att utställas för offentlig skam torde ännu alltjämt höra till svenskens största lidanden. Under sådana förhållanden kan man måhända äga anledning att tillskrifva affischeringen och degradationen en särskild effekt hos oss, om de rätt anpassas; det blefve ett nytt slags »förlust af medborgerligt förtroende», som kanske skulle svida väl så mycket som det gamla. Å andra sidan torde penningstraff i detta fall kanske icke tilltala den allmänna meningen, äfven om de sattes i proportion till förmögenheterna. Är det, efter skaldens ord, skam och fläck på Sveriges banér att »medborgarrätt heter pengar», så ligger samma slutsats nära för äfven medborgarplikten. Från sådana utgångspunkter skulle vi alltid komma till ett system, som hade flera drag af det belgiska och spanska än af det österrikiska. Men visserligen är det högst vanskligt att på sakens nuvarande ståndpunkt komma till en bestämd öfvertygelse härutinnan. Det kan hända, att affischeringen skulle komma att tagas synnerligen lätt, om nämligen hela massor komme på listan — i analogi med fängelsestraffets sjunkande kurs genom för flitig användning — och det kan också tänkas, att böterna, med sitt alltid kännbara obehag, skulle uppfattas lika naturliga som t. ex. nuvarande böter vid försummad mönstringsplikt. Här kräfves af lagstiftaren stor psykologisk finkänslighet och ett noggrant öfvervägande.

Men problemet har ännu en sida, säregen för oss, som yttermera komplicerar det. Hur skall man förhålla sig med de »häftandes» massor?

Skall tvånget tillräknas äfven dem, så att röstplikten förstärker skatteplikten och den senare försummelsen åtföljes af bestraffningarna för den förras åsidosättande? Eller skola de från början undantagas, så att försummad skatteplikt frälsar från röstplikt?

För det förre alternativet talar det praktiska motivet att härmed kunde ges en välbehöflig påstötning åt de försumliga skattebetalarna. Det kan ju synas ganska rimligt, att statens rätt till skatten sålunda stödes af statens rätt till rösten. Det kan icke heller vara obilligt mot de tredskande, som tycka sig gent emot staten kunna göra en besparing som sedan kommer deras klassintressen till godo. Å andra sidan är det visserligen hårdt mot de stackare, som verkligen ha svårt att komma ut med skatten: dubbelt hårdt vid jämförelsen med de röstägande som icke ha några skatteprestationer alls att fullgöra.¹⁾

Mot det senare alternativet synes i förstone starkt tala, att det öppnar en simpel utväg att undfly röstplikten, nämligen uraktlåtenheten att skatta: man undandrar sig lagligen den ena medborgarplikten genom att undandra sig den andra, lurar alltså staten »i ena bot» på bägge, hvilket å sin sida innebär att häftningsstreckets betydelse för staten som garanti för skattebetalning skulle sjunka.

Icke desto mindre måste detta alternativ anses som det rätta, så snart man nämligen höjer sig öfver de praktiska synpunkterna till de principiella. Vi ha redan i inledningen framhållit att frågan om häftningsstreckets vara eller icke-vara faller alldeles utanför närvarande undersökning. Den saken är reglerad senast genom 1909 års öfverenskommelse, hvilken här icke kan komma på frågan att rygga. Men då måste man ock taga konsekvenserna för vårt problem: den som uraktlåter sin skattebetalning kommer i samma kategori som den som icke fullgör sin värneplikt, eller den som råkar i konkurs — han har icke längre rösträtt, och kan då icke heller stå under röstplikt.

Vi ha sökt ge några begrepp om de svårigheter som skulle möta vid införande af röstplikt i vårt land. Men på samma gång ha vi ur många och stora synpunkter sett den lämpa sig väl för våra förhållande. Den äger sällsporda förutsättningar i bestående lag, den är lätt att anpassa efter vår gamla rättsuppfattning, den påkallas af omiss-

¹⁾ Under alla förhållanden är det klart, att denna lösning yttermera skulle öka betänkligheterna mot bötesstraffet för försummad röstplikt; ty har man icke dragit sig för att komma på rostlängden förut, så lär ett tillägg till debetsedeln icke inverka — det blefve ett slag i luften, utan annan effekt än en mycket ökad bokföring.

känneliga behof i vårt offentliga lif. Jag tror mig således äga fog för det uttalandet, att denna reformtanke numera framskridit till den punkt att den äfven i vårt land måste anses för *högst nödig* och *nyttig* och *tillika möjlig att verkställa*.

X.

Förslag.

I motion nr 148 i Andra kammaren 1906, innefattande ett förslag att lösa rösträttsfrågan, framkastade jag mot slutet frågan om därmed sammanhängande reformer och yttrade därvid:

»I främsta rummet skulle vi vilja sätta den obligatoriska *röstplikten*, såsom ägnad att framhäfva den statliga synpunkt ur hvilken äfven demokratiens principer böra ses. Då denna fråga emellertid skulle upprulla en del praktiska svårigheter som kunde fördröja reformen och sålunda uppskjuta den nationella samlingens efterlängtnade stund, så hafva vi icke ansett oss *nu* böra göra något förslag därutinnan.»

Detta är, så vidt mig bekant, första gången som tanken på röstplikt klart och bestämdt framförts i vår representation. Den upprepades vid den Ödmanska motionens (ofvan s. 15) föredragning till afgörande i Andra kammaren $27/2$ 1908 i följande ordalag:

»Jag tror att detta förslag går i rätt riktning — — En reform i föreslagen riktning — — bereder väg för en större reform, därigenom att den gör det praktiskt möjligt att med begreppet allmän rösträtt förbinda *allmän röstplikt*. Jag yrkar alltså bifall till förslaget äfven ur denna synpunkt och hoppas, att det i sinom tid skall kunna bana väg för den stora och viktiga grundsats, som skulle utgöra krönet på en verkligt medborgarsamlade rösträttsreform och som också står på dagordningen i flere länder, den reform som heter obligatorisk röstplikt.»

I »Ett program», utgifvet mot slutet af samma år 1908, medtog jag också en punkt om röstplikten, rekommenderande den »såsom slutbyggnad på den demokratiska hufvudreformen».

Vid behandlingen af den kvinnliga rösträttsfrågan under sistlidne riksdag $18/5$ 1911 yttrade jag slutligen:

»Det finnes enligt min uppfattning en amman reform på rösträttens område, en utbyggnad på rösträtten, som verkligen göres oss behof, och det är den som skulle sörja för icke blott att alla män (inom en viss ram) skola innehafva rösträtt, utan också att de skola utöfva densamma, så att nationens manliga ansikte afspeglas helt och rent i valurnorna. Jag menar alltså *allmän röstplikt* för män.»

Det hinder, som stod i vägen för ett positivt förslag år 1906, existerar icke mera. Rösträttsfrågan är löst, och lösningen sent omsider också förd ut i lifvet i sitt hufvudstycke genom 1911 års val. Tiden och

tillfället är inne till »slutbyggnaden». Det må då icke anses förhastadt eller förmätet, om jag nu velat rikta lagstiftarens uppmärksamhet på det i sanning betydelsefulla ämne, som här varit föremål för undersökning.

Kanske skall man ändock på sina håll anse frågan för tidigt väckt, då vi ännu icke sett mera än ett prof på det nya systemets verkningar; vi böra först, säger man då, afvakta en följd af val, för att erfara om icke det onda kan försvinna utan extra ordinarie ingripande. Härtill vill jag blott anmärka, att man icke tänkt så i Belgien och Österrike; har man allvar med sin demokratiska syn, och inser man fördelen af att den nya Andra kammaren så snart som möjligt uppbäres af en ren folkvilja inom vår lagstiftnings ram, då tänker man icke heller så hos oss. Då afstår man visserligen från försök till omedelbar lagstiftning, som i frågans tekniskt outredda skick vore förhastadt, men finner intet skäl att vidare uppskjuta förberedelserna till en positiv lösning, som under alla omständigheter icke kan bli fastslagen förrän åtminstone ännu ett val försiggått.

Tanken går alltså till en *utredning*, och detta i en omfattning vida öfver en enskild mans höfva. Till denna utredning hör som grundläggande en noggrann undersökning »om utvecklingen och tillämpningen i utlandet» af själfva idén, motsvarande professor REUTERSKIÖLDS arbete i den politiska kvinnofrågan. Vidare hör hit, också i analogi med behandlingen af nyssnämnda fråga, ett fullständigt utnyttjande af det statistiska materialet, i all synnerhet beträffande valstrejkarnas sociala, och så långt möjligt äfven politiska, fördelning. Men för det tredje kräfver uppgiftens säregna natur äfven en straffrättslig undersökning och uppgörande af ett särskildt lagförslag med många detaljpunkter.

Ett synnerligen viktigt spörsmål återstår ännu, nämligen beträffande den ifrågasatta utredningens yttre omfattning. Skall den afse endast de politiska valen eller äfven de kommunala, däri inberäknadt de som gälla Första kammaren? Från principiell synpunkt är svaret gifvet och klart. Där icke allmän och lika rösträtt gäller, där saknas grunden för valplikt, liksom medaljens ena sida icke gärna kan tänkas utan den andra.¹⁾ Det är icke meningen att vår Första kammare skall uttrycka den *okvalificerade* folkviljan efter nummertal: genom att sälla henne först genom den graderade skalan, sedan genom de indirekta valen, sist genom de tränga valbarhetsvillkoren har man medvetet och afsiktligt velat framföra en särskild sida hos folkviljan, till motvikt mot hennes

¹⁾ Det är sant att Belgiens lagstiftning infogat röstplikten i ett system, som icke har *lika* rösträtt, men där har reformen också äsyftat ett direkt partipolitiskt intresse. för så vidt som katolicismen har djupa försänkningar i det belgiska folkets massa.

mera instinktiva uttryck i medkammaren. Härpå hvilar karaktärskillnaden mellan kamrarne, härpå hvilar alltså till sist själfva tvåkammerssystemet; och detta har man icke velat rubba med den senaste reformen, som endast afsåg att befordra ett smidigare samarbete mellan kamrarne, på samma gång som hela representationen flyttades närmare folkets basnivå. De stora principskäl, som påkalla obligatorisk röstning till Andra kammaren, saknas alltså alla för den Förstas räkning. Frågan om röstplikt till de kommunala representationerna är därmed också afgjord. Det är en fråga för sig, utan inre samband med den här ifrågavarande. Så länge det principiellt icke är personligheten utan förmögenheten, som utgör grunden för den kommunala representationen, så länge kan man knappt ens tala om en folkvilja där — och så länge är frågan om röstplikt där för tidigt väckt.

Vårt förslag begränsar sig alltså till Andrakammarvalen. Därmed förneka vi gifvetvis icke möjligheten att *praktiska* skäl kunde finnas för en utsträckning därutöfver. Men den synpunkten ligger icke inom ramen af vår närvarande undersökning.

Hvad slutligen beträffar formen för ett parlamentariskt yrkande i frågan, så är den gifven i och med den ofta citerade riksdagsskrifvelsen af 1908. Dess ämne förhåller sig till vårt som bisak till hufvudsak, som fullbordan till början och äfvenledes som medel till mål. Det faller sig då helt naturligt att ifrågasätta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på processen i dess helhet och sammanhang — Kungl. Maj:t gifvetvis obetaget att svara på en fråga i sänder, om så lämpligare synes.

På grund af hvad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med behandlingen af Riksdagens skrifvelse nr 137 af år 1908 låta utreda frågan, huruvida och under hvilka villkor rösträttens utöfning vid valen till Riksdagens Andra kammare må kunna göras obligatorisk för alla röstberättigade, samt för Riksdagen framlägga de förslag hvartill denna utredning eventuellt kan gifva anledning.

Stockholm den 12 mars 1912.

Rudolf Kjellén.

Bilaga 1.

Statsrättslig litteratur öfver röstplikten.

- Holls, Compulsory voting (i Annals of the american academy of political and social Science, band I), 1890.
- Deploige, Le vote obligatoire en Suisse, 1893.
- Benoist, De l'organisation du suffrage universel (i Revue des deux Mondes), 1895.
- Herrfurth, Reichstagswahlrecht und Wahlpflicht (i Deutsche Juristen-Zeitung), 1896.
- Moreau, Le vote obligatoire, principe et sanctions (i Revue politique et parlementaire), 1896.
- Coutant, Le vote obligatoire, 1898.
- Flodström, Om förrättande af val genom valsedlars insändande med posten (i Statsvetenskaplig Tidskrift), 1899.
- Laband, Die Reform des Wahlrechts in Belgien (i D. Jur.-Zeitung), 1900.
- Triepel, Wahlrecht und Wahlpflicht, 1900.
- Georg Meyer, Das parlamentarische Wahlrecht, 1901.
- Labussière, Le vote par correspondance (i Revue polit. et parlam.), 1905.
- Mallat, Le vote obligatoire (i Revue polit. et parlam.), 1906.
- Vutkovich, Wahlpflicht, politische Studie, 1906.
- Spira, Die Wahlpflicht, öffentlich-rechtliche Studie, 1909.
- Kjellén, Allmän röstplikt, 1911 (i Det Nya Sverige, ss. 219—234, 295—310).
Se vidare afd. »Quellen» i Vutkovichs anförda arbete (ss. 123—125).
-

Bilaga 2.

Strejkprocenter för hemmansägare och arbetare samt medeltal inom samtliga landtvalkretsar vid 1911 års val till Andra kammaren. Material i Statistiska Centralbyråns ännu outgifna valstatistik.

Valkrets	hemmansägare	arbetare	medeltal
Stockholms län S.	53.2	48.4	51.7
d:o N.	52.5	56.2	59
Uppsala län	34.3	35.4	35.5
Södermanlands län N.	37.1	35	38.1
d:o S.	41.2	39.5	42.4
Östergötlands län N.	37	39.3	42
d:o S.	33.5	38.8	37.5
Jönköpings län Ö.	36.9	45.6	43.5
d:o V.	29.9	34.7	35.9
Kronobergs län Ö.	33.6	44.4	42.2
d:o V.	38.6	46.2	45.3
Kalmar län N.	34.3	49.9	45.2
d:o S.	39.4	55.3	48.6
Gotlands län	56.3	66.1	59.9
Blekinge län	43.7	48.7	50.7
Kristianstads län N. V.	40.3	51	43.5
d:o S. Ö.	41.6	49.7	44
Malmöhus län N.	31.4	35.6	40.7
d:o M.	42.8	45.4	45.7
d:o S.	31.9	33.7	35.3
Hallands län	37.3	45.5	42.8
Bohuslän S.	36.6	51.6	51.1
d:o N.	42.1	40.9	45.5
Älfsborgs län N.	44.6	50.5	45.9
d:o M.	29.5	41.3	37.3
d:o S.	28.2	37.7	35
Skaraborgs län N.	42.9	46.8	45.8
d:o S.	32.6	46.1	38.6
Värmlands län N.	46.3	42.6	46.5
d:o Ö.	40.8	33.9	38.8
d:o V.	45.5	40.8	46.1
Örebro län N.	46.5	45.4	48.9
d:o S.	39.1	37.5	41.2
Västmanlands län Ö.	31.8	33.2	35.9
d:o V.	33.9	29.7	34.3

Valkrets	hemmansägare	arbetare	medeltal
Kopparbergs län Ö.	47.5	44.8	46.1
d:o V.	49.7	46.3	47.6
d:o N.	47.5	61.1	50.6
Gästrikland	36	32.6	34.2
Hälsinglands län S.	39.7	38.9	40.7
d:o N.	42	50.3	46.8
Medelpad	38.1	44.9	43.4
Ängermanlands län S.	36.8	45.7	41
d:o N.	34.5	46.9	41.4
Jämtlands län S.	38.3	51.8	43
d:o N.	33.5	52.6	41
Västerbottens län S.	46.4	47.7	48.8
d:o N.	37.7	50.7	43
Norrbottnens län S.	52.7	61.7	53.3
d:o N.	65.7	63.7	63.8

Bilaga 3.

Strejkprocenter för vissa andra yrkesgrupper inom vissa landtvalkretsar.
Material som ofvan.

Valkrets	arrendatorer	handt- verkare	lägre tjänstemän	torpare	drängar	öfriga jordbruksarb.
Malmöhus S.	29.8	34.3	25.9	41.1	46	24
Kalmar S.	48	45.9	39.7	58.9	54.6	61
Skaraborgs N.	40.9	38.4	39.8	58.2	48.4	56
Upplands	32	34.5	31.6	46	42.2	41.4
Kopparbergs V.	57.8	47.1	35.1	56.8	52.8	54.8
Helsinglands N.	49.9	41.1	37	57.6	46.3	52.8
Västerbottens S.	59.4	43	46	55.5	58.7	53.8

Bilaga 4.

Strejkprocenter för vissa yrkesgrupper inom de rena stadsvalkretsarne.

Material som ofvan.

Valkrets	kontorister	handtverk	lägre tjänst	arbetare	medeltal
Stockholm I	33.7	32.6	25.4	36.2	36.1
d:o II	31.6	32.8	28.9	37.4	35.3
Norrk.—Linköping	24.2	38	23.9	39.8	36.9
Hels.—Landskr.—Lund	25	33.4	26.5	36.6	34.8
Malmö	31.8	32.9	26.9	33.8	33.2
Göteborg	35.6	37.8	27.1	44.3	40.6

Bilaga 5.

Antalet röstande och strejkprocenter för samtliga yrkesgrupper
i medeltal för hela riket. Material som ofvan.

Yrkesgrupper	antal röstande	strejkprocent
Godsägare	856	19
Fabrikörer	6,237	26.4
Kontorspersonal	20,499	31.7
Högre tjänstemän	15,508	26.7
Fria yrken	3,770	39.8
Husägare och kapitalister	2,035	41.1
Öfriga i grupp I (»öfverklassen»)	996	62.7
Hemmansägare	146,361	40.3
Arrendatorer	25,747	39.7
Handtverkare	53,427	40.1
Handlande	17,087	35.5
Handelsbiträden	3,449	45.8
Öfriga näringsidkare	3,064	45.7
Lägre tjänstemän	40,003	34.6
Folkskollärare	5,561	18.9
Öfriga i grupp II (»medelklassen»)	1,120	60
Rättare	4,154	36.6
Torpare	41,346	51.5
Drängar	39,737	49.2
Öfriga jordbruksarbetare	15,960	54.2
Sjömän och fiskare	6,067	71.6
Arbetare	151,494	43
Öfriga i grupp III (»underklassen»)	3,009	79.4
Summa	607,487	57